

УДК 343.93

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

РЕГІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Постановка проблеми. Ураховуючи стрімкі темпи розвитку сучасного суспільства, злочинність невпинно проникає в усі сфери життєдіяльності людства. На противагу зазначеному явищу фахівці різних наукових галузей та практичні працівники різних відомств і структур вивчають феномен злочинності та розробляють ефективні багаторівневі системи протидії їй.

Вивчення стану злочинності й, відповідно, заходів протидії їй на рівні регіонів не є новим об'єктом пізнання у науці, проте останнім часом набуває дедалі більшої актуальності. Така увага є цілком виправданою, оскільки вивчення стану злочинності на рівні регіонів дає змогу локально, з більшою ефективністю впливати на причини й умови злочинної діяльності. Такий точковий вплив надає можливість швидко і з мінімальними витратами людських і фінансових ресурсів відреагувати на злочинні прояви й тим самим запобігти їм, утримати від розповсюдження або зовсім знищити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення злочинності на рівні регіонів у різні часи висвітлювалося у працях українських та зарубіжних учених. Свої роботи цій проблемі присвятили А. М. Бабенко, О. М. Бандурка, Р. С. Веприцький, В. В. Голіна, С. М. Гусаров, Т. А. Денисова, А. П. Закалюк, О. М. Литвинов, В. П. Філонов, В. І. Шакун та ін. Безумовно, такі дослідження дозволяють виявити причини та умови злочинності, які корелюють з особливостями того чи іншого регіону. Доцільність і необхідність таких розробок має велике значення для напрацювання системи заходів протидії злочинності на рівні регіонів. Наразі саме це питання в умовах децентралізації влади потребує додаткового вивчення, що і є **метою** нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Регіональна специфіка злочинності

надає можливість отримати повну і достовірну інформацію про стан злочинності (рівень, інтенсивність, динаміка, структура), дослідити її схожість та відмінність у кількісно-якісних показниках не лише між різними регіонами, а й усередині самих регіонів (ідеться про адміністративно-територіальний устрій: райони, міста, райони в містах, селища, села), а також системно та виважено підійти до організації протидії злочинності та координації роботи відповідних суб'єктів.

Для будь-якого кримінологічного аналізу необхідно визначитись із базовими поняттями, які обумовлюють предмет самого дослідження та уможливають однакове його розуміння і використання. Із цього приводу є слушним зауваження В. В. Голіни, що термінологічна точність і конкретизація змісту понять у кримінології не менш важливі, ніж в інших науках¹.

З усього різноманіття термінів, які дослідники обирають для позначення впливу на злочинність: «попередження злочинності», «профілактика злочинності», «соціальна профілактика», «боротьба зі злочинністю», «війна зі злочинністю», «протидія злочинності», «протистояння злочинності», «контроль злочинності», «регулювання злочинності», «управління злочинністю», «подолання злочинності», «запобігання злочинності», «викорінення злочинності», «превенція злочинності», «припинення злочинів» тощо – ми приєднуємося до науковців, які для позначення захисту людини, суспільства та держави від злочинних посягань (злочинності) та реагування на їх учинення використовують термін «протидія злочинності».

О. М. Бандурка та О. М. Литвинов визначають протидію злочинності як особливий інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до певного соціально прийняттого рівня².

Розглядаючи протидію злочинності як комплекс соціальних і спеціальних заходів діяльності держави, суспільства і громадян щодо недопущення або перешкоджання злочинним проявам, можна уявити її у вигляді системи, до складу якої входять профілактика, запобігання та кримінально-правова превенція. Запропоновану систему можна розглядати як свого роду реакцію на злочинність, тобто шлях від розуміння переваг законслухняної поведінки до неминучого покарання у разі скоєння злочину.

¹ Голіна В. В. Попередження злочинності: конспект лекцій. Харків : Українська юридична академія, 1994. С. 5.

² Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків, 2011. С. 45.

Наступним терміном, що окреслює предмет нашого дослідження, є «регіон». Оскільки більшість термінів, що використовуються у кримінології, запозичено з різних наукових галузей, дослідникам часто доводиться стикатися з різним форматом тлумачення тих самих понять і категорій. У цьому розумінні «регіон» не є винятком і має різні за обсягом та змістом наповнення залежно від специфіки об'єкта і сфери його дослідження. Хоча всі визначення поняття «регіон» і мають певні відмінності, але все ж є одна спільна ознака, притаманна їм усім, – певна територія. Отже, саме територіальний устрій нашої держави свідчить про поділ української землі на певну територію – регіони.

Хоча Конституція України і не містить конкретного посилання, що територія України складається з регіонів, а просто перелічує всі області, АРК, міста Київ і Севастополь (усупереч подіям, що відбуваються сьогодні в Україні, українська влада беззаперечно вважає АРК, Донецьку та Луганську області тимчасово окупованою територією України), зміст низки нормативно-правових актів однозначно свідчить про те, що саме регіони є складовими загальної території України.

Саме такий зміст у цьому дослідженні ми вкладаємо у термін «регіон» і розуміємо його як конкретне територіальне утворення з чіткими кордонами, власною системою органів виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, що мають певні схожості та відмінності залежно від соціальних, економічних, культурних, демографічних та історичних особливостей місцевості, є рівноправними один щодо одного і водночас підпорядковуються державі. Проте регіони, у свою чергу, мають власну структуру і складаються з районів, міст, районів у містах, селищ та сіл. У результаті складається система територіального устрою, де регіон є похідним по відношенню до загальної території держави і водночас головним відносно власних складових.

Протидія злочинності на рівні регіонів виходить із загальнодержавних програм, але не ототожнюється із ними, не розчиняється в них, а доповнюється специфічними, властивими окремим територіям особливостями, які, у свою чергу, не суперечать основам державної політики.

Науковці обстоюють думку, що протидія злочинності потребує організації багаторівневої й різноспрямованої системи заходів, що мають урахувати особливості не лише факторів детермінації, а й зовнішніх факторів – конфігурації геополітичної і регіональної кон'юнктури та структурно-функціональної ролі в них України, а також впливу транснаціональної злочинності¹. Із цього випливає, що під час формування програми протидії злочинності на рівні регіонів слід урахувати не лише місцеві особливості, а й загальнонаціональні та світові тенденції у протистоянні зі злочинністю.

Саме нестабільний стан сучасного світу не лише робить напрямок

---

¹ Ігнатів О. М. Протидія загальнокримінальній насильницькій злочинності в Україні: монографія. Харків: Діса Плюс, 2013. С. 453.

вивчення протидії злочинності на рівні регіонів одним із перспективних об'єктів сучасної кримінології, а й відводить їй важливу роль у створенні системи забезпечення безпеки суспільства і держави.

Кримінологічна система охоплює не лише сукупність теоретичних поглядів, ідей та уявлень про детермінацію злочинності й систему організації діяльності державних і громадських інституцій з протидії їй, але й систему правового регулювання, яка визначає цілі, завдання та пріоритетні напрямки протидії злочинності, форми і методи діяльності в цій сфері¹. А отже, законодавство и практика, спрямовані на викорінення злочинності, мають відповідати сучасним потребам з урахуванням реальних можливостей, які суспільство має у своєму розпорядженні на певному етапі свого розвитку.

Отже, не викликає заперечень думка О. М. Бандурки й О. М. Литвинова, що ціль протидії злочинності має формуватися з урахуванням:

– по-перше, нових світоглядних позицій, актуальних для цього етапу розвитку суспільства і держави;

– по-друге, повинна мати виражений прикладний синтезуючий початок у формі певних ідейних положень (інтеграційних зав'язків) наявність яких передбачається через інтерес до механізму протидії злочинності, що розглядається крізь призму системно-структурного підходу².

З огляду на вище сказане можна дійти висновку що цілі протидії злочинності на рівні регіонів мають бути динамічними і відповідати національним, регіональним та місцевим потребам.

В. В. Голіна у своєму дослідженні зазначає, що об'єкт запобігання злочинності – це все те (чинники, причини, умови й обставини, що сприяють настанню (досягненню) злочинного результату, злочинно небезпечне для особистості навколишнє середовище, криміногенні особи тощо), на що повинна впливати система запобігання злочинності, щоб не допустити розвитку злочинних проявів³. Ми підтримуємо цю думку і вважаємо запропоновану дефініцію цілком прийнятною і для позначення об'єкта протидії злочинності на рівні регіонів.

Система суб'єктів запобігання злочинності містить у собі декілька груп: а) органи та організації, які керують цією діяльністю, організують її, створюють систему управління нею (органи державної влади та управління, органи місцевого самоврядування); б) органи та організації, стосовно яких запобігання злочинності та злочинних проявів віднесено або має бути віднесено до основних завдань і функцій (МВС, СБУ, прокуратура, суд, спеціалізовані громадські організації); в) органи, установи й організації, функції та повноваження яких не мають цільового спрямування на

¹ Орловська Н. Концептуальні проблеми вітчизняної кримінологічної системи // Сучасний вимір держави і права : зб. наук. праць / за ред. В. І. Терентьєва, О. В. Козаченка. Миколаїв : Іліон, 2008. С. 108.

² Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків, 2011. С. 53.

³ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 48.

запобігання злочинності та злочинним проявам, але їхня діяльність опосередковано впливає на запобіжні процеси щодо детермінантів злочинності та окремих злочинів (заклади освіти, культури, охорони здоров'я, соціальної допомоги, адміністрація підприємств, установ та організацій тощо)¹.

Що стосується суб'єктів протидії злочинності на рівні регіонів, то вони складають таку систему: органи державної влади, органи місцевого самоврядування, правоохоронні та правозастосовні органи, підприємства, установи й організації, громадські організації, соціальні групи, службові особи та громадяни. Усі ці різноманітні суб'єкти у певному взаємозв'язку, на конкретній території та у відносному часовому просторі спрямовують свою діяльність на досягнення однієї спільної цілі – протидії злочинності.

Діяльність суб'єктів протидії злочинності під час досягнення зазначеної цілі обумовлюється певною спрямованістю:

- визначати основні напрями, завдання, форми і методи протидії злочинності в країні;
- здійснювати інформаційно-аналітичне забезпечення протидії злочинності;
- виявляти криміногенні фактори і сигналізувати про них;
- безпосередньо реалізовувати заходи з реагування на окремі злочини, а також заходи з усунення, послаблення або нейтралізації криміногенних факторів, зокрема з корекції особистісних деформацій та усунення обставин, що їх сформували².

Зазначена сукупність суб'єктів протидії злочинності на рівні регіонів, виконуючи свої як професійні (залежно від специфіки діяльності вони можуть бути обов'язковими та супутніми), так і громадські (добровільні) обов'язки враховує низку специфічних суб'єктивних та об'єктивних умов, притаманних окремим регіонам, які пронизують усі сфери життєдіяльності суспільства: особливості демографічного складу, міграційні процеси, урбанізацію, організацію соціальної інфраструктури, історичну специфіку заселення регіонів, географічне розташування регіонів, культурні та національні особливості, рівень доходів, рівень релігійності й навіть сімейний стан, споживання алкоголю тощо.

Така увага до різноманітних сфер життєдіяльності населення того чи іншого регіону є цілком обґрунтованою, оскільки регіональна злочинність являє собою не лише складову злочинності на рівні держави, а й складову загальної соціальної системи, в якій злочинність виступає породженням усіх взаємодіючих компонентів суспільства.

Ураховуючи зазначені умови, а також наявність сил і засобів фінансового і матеріального ресурсу, кадрових структур та інформаційного забезпечення вищезазначені суб'єкти розробляють регіональні програми із протидії злочинності. Наприклад, у Харківській області отриманий досвід

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн.1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 346.

² Джужа О. М., Михайленко П. П., Кулик О. Г. Курс кримінології: Загальна частина : підручник : у 2 кн. / за заг. ред. О. М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2001. Кн.1. С. 210–212.

був покладений у підгрунтя спеціальної програми протидії злочинності «Безпечне місто», впровадження якої надало можливість максимально підвищити безпеку на вулицях і дорогах міста, охопити основні магістралі міста, перехрестя і місця проведення громадських заходів, покращити управління дорожнім рухом у місті, більш оперативно й обґрунтовано вирішувати спірні ситуації в разі ДТП, ефективно боротися з кримінальними і терористичними загрозами, здійснювати моніторинг ситуації і контроль у дворах багатоквартирних будинків, під'їздах та ліфтах.

Зазначена діяльність має здебільшого профілактичний характер і спрямовується передусім на упередження злочинності, що означає збереження стану публічної безпеки, а також на справедливе відновлення порушених прав і свобод. Принагідно зауважимо, що програма «Безпечне місто» наразі є досить популярною серед багатьох регіонів України, так, наприклад, виникли «Безпечне місто Чернігів на 2018–2020 роки», «Безпечне місто Запоріжжя», «Безпечне місто Одеса» на 2017–2019 року, «Безпечне місто» на 2018 рік (м. Дніпро), «Безпечне місто» на 2016–2018 роки (м. Полтава), «Безпечне місто» (м., Луцьк), «Безпечне місто» (м. Київ).

Не применшуючи значення стратегії держави у протидії злочинності, варто розуміти й не можна недооцінювати закономірності криміногенної ситуації в окремих регіонах. Це пояснюється тим, що вивчення злочинності певного регіону дає змогу з'ясувати конкретні причини й умови, властиві кожному окремому регіону, а це, у свою чергу, надає можливість розробити відповідні системи профілактики та протидії їй.

Для отримання більш повної та якісної інформації про кримінологічну обстановку необхідно в різних сполученнях урахувувати такі її відмінні кримінологічні ознаки: розмір території, її компактність або ізольованість, віддаленість від центральних органів влади, великих промислових і культурних центрів країни, характеристика населення (кількість, щільність, темпи приросту та його тенденції, рівень міграції, співвідношення міських і сільських мешканців), етнічна неоднорідність і культурологічні відмінності укладів життя, стан інфраструктури, наявність природних комплексів і продовольчих ресурсів, наявність певного потенціалу для розвитку зовнішньої торгівлі, соціально-культурного обміну з іншими регіонами та країнами, наявність можливостей для внутрішнього та зовнішнього туризму, стан розвитку сфери народного споживання, можливості для підготовки кваліфікованих кадрів для потреб регіону, трудові ресурси (їх розподіл, структура, чисельність робітників і службовців у всіх основних галузях народного господарства), стан економіки та медичного обслуговування населення (рівень розвитку установ охорони здоров'я, кількість пенсіонерів відносно активного населення, кількість одиноких матерів) тощо.

Висновки. Протидія злочинності на рівні регіонів має системний характер та обумовлюється метою, завданнями, рівнями, об'єктами, суб'єктами та прогнозуванням з урахуванням специфіки конкретного регіону. Вибір комплексу заходів із протидії злочинності обумовлюється сукупністю не лише кількісних і якісних показників злочинності (стан, структура, коефіцієнти,

географія тощо) регіону, а і притаманним цьому регіону особливостям економічного, соціального, культурного, демографічного, психологічного, географічного та організаційно-правового характеру.

Маючи специфічні властивості, протидія злочинності на рівні регіонів є складовою частиною системи державного та міжнародного (глобального) рівнів протистояння їй. Така система являє собою певну ієрархію, в якій на кожному наступному рівні (зверху донизу) деталізуються і конкретизуються (індивідуалізуються) заходи й суб'єкти протидії злочинності з урахуванням особливостей як злочинності, так і загального стану соціуму і принципів державобудівництва.

Отже, диференційований підхід до протидії злочинності на рівні регіонів надає можливість виявити закономірності виникнення та існування злочинності в конкретних умовах і здійснити відповідні дії для відновлення рівноваги між злочинною та правовою сторонами життя суспільства.

Стаття надійшла до редакції 09. 03.2021

Валерій Васильевич СОКУРЕНКО,

доктор юридических наук, профессор

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

РЕГИОНАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ОРГАНИЗАЦИИ И ОСУЩЕСТВЛЕНИЮ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

Статья посвящена анализу противодействия преступности на уровне регионов. Обосновано, что указанное противодействие обуславливается международной и национальной криминологической стратегией и в то же время имеет специфические свойства, присущие тому или иному региону. Противодействие преступности на уровне регионов имеет системный характер и достигается комплексной деятельностью на всех уровнях противодействия.

Ключевые слова: *противодействие преступности, регион, криминологическая деятельность, преступность.*

Valerii V. SOKURENKO,

Doctor in Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

REGIONAL APPROACH TO THE ORGANIZATION AND IMPLEMENTATION OF COUNTERCRIME

The article is focused on the analysis of combating crime at the regional level. It is substantiated that the indicated counteraction is conditioned by the international and national criminological strategy and at the same time has specific properties inherent in any region. Counteracting crime at the regional level is systemic in nature and is achieved through complex activities at all levels of counteraction.

Key words: *crime prevention, region, criminological activity, crime.*